

*Papp László egyetemi adjunktus,
Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Jogtörténeti Tanszék*

*X. évfolyam | Vol. X
2016/1. szám | No. 1/2016
Tanulmány | Article
www.dieip.hu*

Fellebbezés a rendi korszak polgári perében

I.

A fellebbezés a polgári peres eljárás legjellemzőbb jogorvoslata, amely a még jogerőre nem emelkedett elsőfokú határozattal szemben igénybe vehető devolutív hatályú jogorvoslat. A modern eljárásjogokban a jogorvoslathoz való jog, mint alapjog értelmében az elsőfokú ítélettel szembeni fellebbezés lehetősége csak nagyon ritkán korlátozható vagy zárható ki. Ahhoz azonban, hogy a fellebbezés elnyerje mai értelmét, a jogintézménynek több évszázados fejlődésen kellett keresztül mennie. E tanulmány a fellebbezés eredetét és annak kialakulását vizsgálja a rendi korszak polgári peres eljárásai alapján.

A fellebbezés meghonosodása szoros összefüggésben áll a rendi bírósági struktúra kialakulásával és a korai perjogunkra jellemző formális bizonyítási rendszer felszámolásával. Korai igazságszolgáltatásunkban általánosan elfogadott elv, hogy minden bíró a hozzá tartozó ügyben végérvényesen ítélt, és azt azonnal végre is hajtotta. Ez következik korai perjogunkra jellemző, istenítéletekre épülő formális bizonyítási rendszerből is.¹ Az istenítéletek azon kora középkori felfogáson alapulnak, hogy Isten megsegíti a perben az igaz embert, s így valójában a bizonyítás nem a valós történések feltárására irányult, hanem a fél szavahihetőségének az igazolására.² Ennek perjogi következménye az volt, hogy valójában a bizonyítási szak és az ítélethozatal nem vált el egymástól, hiszen a bizonyítás eredménye maga volt az ítélet. Ebből adódóan hiányzott a bírói mérlegelés, és maga az ítélet Isten kinyilatkoztatásának minősült, melyet kétségbe vonni a kora középkori ember szemléletében logikailag lehetetlen volt. Ebből adódóan, a meghozott döntés csak akkor tekinthető hibásnak, ha a bíró a szigorú formásokat nem tartotta be. A korai perjogban kiemelkedő szerepe volt a formalitásoknak, hiszen ezek biztosították az isteni közreműködés lehetőségét. Korai dekrétumaink ezért csak az igaztalanul ítéelő vagy a formásokat be nem tartó bíróval szemben engedtek jogorvoslatot, mely királyi kegyelemnek volt tekinthető, s mely a bíró vagyoni marasztalásával zárulhatott.³ Így a 14. század végéig fellebbezéssel egyáltalán nem találkozhatunk.⁴ A jogintézmény megjelenése valójában két eredőre vezethető vissza: *egyrészt* a városi jogra, *másrészt* a nemesi vármegye kialakulásával az önálló vármegyei bíraskodásra.

¹ Istenítéletekről lásd bővebben: Pusztai László: *Szemlebizonyítás a középkori perjogunkban*. Jogtudományi Közlöny, 1975/5. szám, 271-279. o.

² A korai perjogunkban az istenítéletekről rendelkezett: László I. 28., László II. 4., Kálmán I. 22.; Eckhart Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2000, 329. o.

³ v.ö.: László II. 6., László III. 22., László III. 23., László III. 25., Kálmán I. 23., Kálmán I. 24., Kálmán I. 28., Kálmán I. 30., Kálmán I. 31.,

⁴ Hajnik Imre: *Bírósági szervezet és perjog az Árpád- és a vegyes- házi királyok alatt*. MTA, Budapest, 1899, 421. o.

II.

A 14. század elejétől válik általánossá, hogy az uralkodó egyes településeket kivett a megye joghatósága alól, és kiváltságokkal felruházva lehetővé tette, hogy saját jogot alkalmazzanak.⁵ Az első szabad királyi városok között volt Buda is, mely a magdeburgi városi jogon alapuló városi jogot vett át. Később a budai jogot átvevő szabad királyi városok így egy jogcsaládot alkottak, mely lehetővé tette a közös fellebbvitel kialakítását, mely azonban közel sem ment zökkenőmentesen. A városok esetében az elv, mely szerint a magistratustól az udvarhoz lehet felterjeszteni az ügyet, nyugat-európai közvetítéssel jelent meg. Mivel a városok jövedelmeit a tárnokmester kezelte, így a kúrián belül is ő lett a városok másodfokú fóruma. A 14. században formálódó tárnoki szék sajátossága, hogy a tárnokmester mellett városi ülnökök is ítélkeztek. Degré kutatásai rámutattak arra, hogy e sorból már kezdetben „kilógott” Fehérvár, ugyanis míg eleinte e város is részt vett a tárnoki szék munkájában, 1408-ban, a tárnoki székre ülnököket küldő városok sorában már nem találjuk.⁶ Ezt követően Fehérvár – majd az őt követő városok – a városi ülnököket nélkülöző személynök joghatósága alá kerültek. Ezt a 15. század eleji állapotot tükrözi Zsigmond kisebbik dekrétuma, mely általánosan kimondja a tárnokmesterhez való fellebbezés lehetőségét⁷, s innen szükség szerint a személynökhöz fordulás jogát.⁸

A fellebbezés kialakulásának másik eredője a nemesi bíraskodással, a sedria működésével függ össze. Sajátos módon azonban a sedrián a fellebbezés nem a nemesi pereknél jelentkezett először, hanem Zsigmond rendelkezési alapján a jobbágyok pereiben. Az 1405 (II) 12. tc. ugyanis lehetővé tette, hogy a jobbágy az úriszéktől a sedriához fordulhasson. Ez a fellebbezés azonban korántsem hasonlítható a városoknál tapasztaltakhoz, ugyanis a rendi kor végéig a jobbágyokat csak kivételes esetben és nagyon korlátozottan illette meg a jogorvoslat lehetősége. A nemesi vármegye kialakulása az igazságszolgáltatás tekintetében a királyi udvartól való teljes függetlenedésben nyilvánult meg. Vinkler szerint „a nemesség a megyén a maga autonóm joghatóságát teljes hatalomnak minősítette, az oda tartozó perekben végleg döntött [...]”.⁹ Ebből adódóan az autonóm sedria kialakulása nemhogy elősegítette, hanem egyenesen gátolta a fellebbezés elterjedését a nemesi perekben. E perekben, kezdetben csak az ügy áttételére volt lehetőség akkor, amikor az eljáró bíróság akadályoztatva volt, vagy vele szemben valamelyik fél kifogást emelt. Ez különösen gyakori volt a kuriális bíróságok körében, s a 14. századtól kezdve alakult ki az a gyakorlat, hogy az ilyen áttételre az ország nagybíráinak a parancslevele alapján sor kerülhetett a sedriai eljárások körében is. E parancslevelet kezdetben kifejezetten kérni kellett, és csak ennek birtokában volt köteles a sedria az ügyet újabb eldöntés végett a Kúriába áttenni. Ezt a gyakorlatot intézményesítette az 1444:11. tc., melynek következtében a 15. század második felére már külön bírói parancs nélkül is lehetett kérni az ügy áttételét a Kúriába, így a nemesi pereknél e korszakot jelölhetjük meg a fellebbezés általánossá válásaként.¹⁰

Ezt a gyakorlatot intézményesítette a 15. század végén két újabb törvénycikk. Az 1492:72. tc. már általános gyakorlatként nevesíti, hogy az alsóbb bíróságoktól az ügyeket a Kúriába lehet felterjeszteni. Sőt, minden bizonnyal a kuriális bíróságok megnövekedett ügyterhe miatt rögzítette, hogy ha a fellebbezett ítéletet a kuriális bíróságok nem változtatják meg, akkor a felterjesztő felet kétszeres bírságban kellett marasztalni. A fellebbezés elintézését követően pedig

⁵ A szabad királyi városok középkori jelentőségéről lásd bővebben: Csizmadia Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Akadémia Kiadó, Budapest, 1976, 47-53. o.

⁶ Degré Alajos: *Székesfehérvár városi joga a középkorban*. Mezey Barna (szerk): Degré Alajos Válogatott jogtörténeti tanulmányok, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 259. o.

⁷ 1405 (I) 8. tc., 1405 (II) 11. tc.

⁸ 1405 (I) 12. tc.

⁹ Vinkler János: *A magyar igazságszolgáltatási szervezet és polgári peres eljárás a mohácsi vérsztől 1848-ig*. II. kötet, Dunántúli Egyetem Nyomdája, Pécs 1927, 636. o.

¹⁰ Bónis – Degré – Varga: *A magyar bírósági szervezet és perjog története*. Levéltárak Országos Központja, Budapest, 1961 10. o.

De iurisprudencia et iure publico

az ítéletet végrehajtásáról a felterjesztő bíróságnak kellett gondoskodni.¹¹ Az 1498:71. tc. pedig rögzítette, hogy az a bíró, aki külön királyi parancslevél nélkül, de a fél kérelmére a felterjesztést elutasítja, hivatalvesztéssel büntethető. A 16. század elejére a fellebbezés kettős jogi természettel bírt. *Egyrészt* a nemeseket az alsóbb bíróságoktól minden esetben megillette a Kúriához fordulás joga, *másrészt* a fellebbezési jog a bíróság részéről kötelezettségként jelentkezett, hiszen annak megengedhetőségét nem vizsgálhatta. E kettős jelleg az, ami már egyértelműen meghatározza a fellebbezés jogi természetét Tripartitumban. Werbőczy általános jelleggel tárgyalja, hogy az „ország régi szokásai szerint” a sedrián hozott ítéletekkel szemben a Kúriához lehetett fellebbezni.¹²

A mohácsi vész után az akadozó felsőbbbíráskodás megnehezítette a fellebbezések érdemi elbírálását. Így e korszak törvénycikkeinek fő feladata, a fellebbezési bíróságok kijelölése volt. Az 1548:19. tc. a helytartó elé utalta a sedria pereket másodfokon oly módon, hogy azokat nyolcados törvényszéken és azon kívül is elintézhette. A jogintézmény fejlődésében a 17. század eleje érdekes fordulatot hozott, ugyanis az ú.n. rövid cikkek¹³ tovább differenciálták a sedriától fellebbezhető pereket.¹⁴ Ezt követően ugyanis különbséget tehetünk birtokon belül fellebbezhető, birtokon kívül fellebbezhető és egyáltalán nem fellebbezhető ügyek között. A birtokon belüli vagy kívüli fellebbezés abban különbözött egymástól, hogy az utóbbi a végrehajtást nem függesztette fel. A 17. században elszórt törvénycikkek példálózó jelleggel határozták meg a két típusú fellebbezés eseteit.

Birtokon kívül lehetett fellebbezni *egyrészt* a jogtalan birtokfoglalás, nagyobb hatalmaskodás és ingó javak elvétele tárgyában indított perekben hozott sedriai ítélettel szemben.¹⁵ Ezek tulajdonképpen nem juris perek, hanem a mai értelemben vett birtokperes volt. Azonban jogtalan birtokfoglalás esetén, ha a sedria a felperes keresetét elutasította, a Királyi Tábla azonban ezt az ítéletet megváltoztatta, akkor a vesztes alperesnek a birtok visszaszolgáltatása mellett az időközben esedékessé vált gyümölcsöket is meg kellett térítenie a perköltség részeként. *Másrészt* birtokon kívül lehetett fellebbezni a zálogperekben, amelyek a sedria előtt indultak.¹⁶ *Harmadrészt* öröklési perekben, amelyek pertárgya hagyomány, jegyajándék vagy hitbér jogcímén követelt ingó dolog volt, 600 Ft értékhatár alatt birtokon kívüli fellebbezésnek volt helye¹⁷. Ebben az esetben ugyanis a sedria előtt indult per, míg 600 Ft felett a Királyi Tábla előtt. A 17. század második felére ezen értékhatár 1200 Ft-ra emelkedik, így az említett örökösödési perekben a birtokon kívüli fellebbezés is ehhez igazodott.¹⁸ *Negyedrészt* a hűtlen gyámok ellen 2000 Ft erejéig indított perekben, az alperes szintén birtokon kívül fellebbezhetett.¹⁹ *Ötödrészt*, a dézsma tárgyában indított perekben szintén csak birtokon kívüli fellebbezésnek volt helye.²⁰ Ez a 17. századi jogállapot, ahol példálózó jelleggel megjelentek a birtokon kívül fellebbezhető ügyek.

A 18. századra fordulva a fellebbezés ilyen jellegű tagolása megmaradt, csak a szabályozás példálózó jellegéből általános megfogalmazás lett. Az 1715:28. tc. – amely az ítélmesterek hatáskörét rendezte – az ítélmesterek hatáskörébe tartozó magánjogi perek esetén, ha a pertárgy értéke a 12000 Ft-ot²¹ nem haladta meg, akkor birtokon kívüli fellebbezésnek volt csak helye. E felsorolást az 1723:60. tc. a jobbágyok visszakövetelési pereivel egészítette ki, s a jogorvoslat

¹¹ 1492:73. tc.

¹² Hk. III. 6.; v.ö.: Kitionich János: *Directio methodica processus iudicarii iuris consuetudinarii, inchoati regni Hungariae per M. Joannem Kitionich de Koztanicza* (1650) 242. o.

¹³ 1608. k. u. 4. tc.; 1609:29. tc.; 1613:23. tc.

¹⁴ v. ö. : Vinkler János *i. m.* 1929 643. o.

¹⁵ 1608. k. u. 4. tc; 1609:29. tc. 5. §; 1613:23. tc. 6. §

¹⁶ 1618:57. tc.

¹⁷ 1647:136. tc.

¹⁸ 1662:32. tc.

¹⁹ 1655:24. tc;

²⁰ 1635:23. tc.

²¹ v. ö.: Vinkler János *i. m.* 1929. 644. o.

De iurisprudencia et iure publico

végeleges állapotát az 1729. évi törvényhozás rendezte. Ettől az évtől kezdve általános elv, hogy főszabályként az alispántól és a szolgabírói széktől birtokon belül lehet fellebbezni a sedriához azon perekben, amelyek a sedriától is birtokon belül fellebbezhetőek. Továbbá a sedrián indult perek is birtokon belül fellebbezhetőek a Királyi Táblához, kivéve, ha azokat a törvény kizárja, vagy birtokon kívüli fellebbezésre szorítja. Ennek kettős következménye volt. *Egyrészt* hiába tette a 18. századi szabályozás a birtokon belüli fellebbezést főszabállyá, a 12 000 Ft-os pertárgyérték olyan magasnak bizonyult, hogy az, valójában az ingatlanra vonatkozó tulajdonjogi perek tekintetében érvényesült. *Másrészt* ennek következményeként a Királyi Tábláról a Hétszemélyes Táblára történő fellebbezés szinte mindig birtokon belüli volt. Így a rendi perjogunkban, legalábbis a gyakorlatban a főszabályként a fellebbezésnek nem volt halasztó hatálya. Ez csak első ránézésre meglepő, azonban, ha a rendi perorvoslati rendszer egészét nézzük, akkor azt tapasztaljuk, hogy az ítélet végrehajtásának megakadályozására külön jogorvoslatok léteztek. Ezt támasztja alá az ítélkezési gyakorlat is, amikor a fellebbezés módjától való eltérést a fellebbezés alaki hibájaként értékeli. Ha ugyanis az alsóbb bíróság olyan ügyet, amely esetén birtokon kívüli fellebbezésnek lenne helye, birtokon belüli fellebbezésként terjeszt fel, akkor a fellebbviteli tárgyaláson erre a körülményre az ellenérdekű fél pergátló kifogásként hivatkozhat. Ebben az esetben a fellebbviteli bíróság az ügyet nem tárgyalhatja, hanem végrehajtás végett vissza kell küldenie.²²

Vinkler, Szlemenics és Frank szerint ki volt zárva a fellebbezés: a) a Kúriától a megyére végrehajtás céljából visszaküldött perek²³; b) a Kúrián fellebbezés folytán elintézett, majd a sedrián perújítással megtámadott perek²⁴; c) a fél személyes esküje alapján hozott ítéletekkel szemben.²⁵ Vinkler jobbra az 1729:30. tc. rendelkezéseire szorítkozik, így ő ebbe a körbe sorolta a nyilvános és közönséges bünvádi ügyeit és a tanúskodni nem akarók büntetéséről szóló ítéleteket is. Szlemenics és Frank a hivatkozott törvénycikken túl a szokásjogban gyökeredző kizáró okokat is ismerteti. Így ki volt zárva a fellebbezés a) akkor, ha a felek egyezséget kötöttek; b) makacssági ítélet esetén; c) választott bírósági ítélet esetén, kivéve, ha a felek a fellebbezést kifejezetten kikötötték, d) főszabályként a közbenszóló ítéletek esetén.²⁶ Mindezeket túl – nem túl nagy gyakorlati jelentősége ellenére – érdemes megjegyezni, hogy a per során előforduló nemességvizsgálat is kihatott a fellebbezés megengedhetőségére²⁷. Ugyanis ha az alispán ítélőszéke előtt az alperes kérelmére a felperes nem tudta hitelt érdemlően igazolni nemességét, akkor a per leszállt, és ha a sedria ezt meg is változtatja, azonban a Királyi Tábla az alispán ítéletét

²² Planum Tabulare, sive decisiones curiales, per excelsam deputationem a piee memoriae imperatrice et regina Hungariae diva Maria Theresia eatenus ordinatam collectae et in ordinem redactae Anno 1769. (továbbiakban P. T.) 232.: „*Si Judex Subalternus Causam evidenter extra Sominium transmissibilem, intra Dominium Partis succumbentis ad Fora Supervisoria transmitta, et Triumphans occasione Levata in Tabula Regia factae revisibilitatem ex praemissio incidenti controvertat, tunc ibi Causa usque peragendam Executionem pro irrevocabili declaratur, et pro Executione ad Partes remittitur; quia non convenit ut Pars Triumphans facto Judicis, beneficio sibi ex Lege competente, vel ad modicum tempus frustretur.*”; A Planum Tabulare Mária Terézia megbízásából összeállított döntvénytár, mely a korszak táblabíróságainak ítélkezési gyakorlatát tartalmazza. E döntvények azonban nem azonosíthatóak a modern perjogokban megfigyelhető döntvényekkel. A döntvények 19-20. századi értelmezéséről lásd bővebben: Varga Norbert: *The Practice of Leading Cases in the Hungarian High Court (Curia) with Special Attention to the Civil Procedure Act of 1911*. Badó Attila, Detlev W Belling (Szerk.): *Rechtsentwicklungen aus europäischer Perspektive im 21. Jahrhundert: European Perspectives on Legal Developments in the 21st Century*. Potsdam: Universitätsverlag Potsdam, 2014. pp. 281-289.

²³ Ezzel egyező tartalmú döntés: P. T.: 217., 218.

²⁴ v. ö.: Hk. III. 6. 1. §

²⁵ Vinkler János *i. m.* 1929 646. o.; Szlemenics Pál: *A magyar polgári törvény*. Negyedik Könyv, Buda, 1845, 119. o.; Frank Ignác: *A közigazgatás törvénye Magyarhonban II*. Buda, 1846, 258-259. o.

²⁶ Frank Ignác *i. m.* 1846, 259. o.; Szlemenics Pál *i. m.* 119-120. o.

²⁷ A peren kívüli nemességvizsgálatról legújabbán: Bogdán Tamás – Kovács-Veres Tamás Gergely: *Borsod vármegye szendrői járásának nemességvizsgálata 1727-1730*. Herman Ottó Múzeum Évkönyve LIII, Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2015, 255-265. o.

De iurisprudencia et iure publico

hagyja helyben, akkor hiába táblai perről volt szó, a Hétszemélyes Táblához fellebbezni nem lehetett.²⁸

Sajátosan alakult a fellebbezési határidő, ugyanis különbséget tehetünk a fellebbezés bejelentése és benyújtása között. A fellebbezést a határozathozatal napján be kellett jelenteni, ellenkező esetben az ítélet ítélt dologgá válhatott.²⁹ A fellebbezés tényét az eljáró bírság a pertestre felvezette. Ettől az aktustól a fellebbezés benyújtása akkor vált el, ha sedriai, kerületi táblai, vagy báni táblai ítélettel szemben nyújtották be³⁰. Ezekben az esetekben a fellebbező félnek átküldő levelet (*littera transmissionalis*) kellett kérnie, melyben az eljáró bíróság jelentette az uralkodónak, hogy az adott ítéletet a Kúria valamelyik táblája elé kívánja a fél terjeszteni.³¹ A fellebbezési kereset előterjesztésére rendi perjogunk – az elévülési határidőn mellett³² – jogvesztő határidőt nem ismert, így a kereset késedelmes előterjesztése egyedül az első fokú ítélet végrehajthatóságára volt hatással. Tekintettel arra, hogy a fellebbezések között eleve különbséget tettünk birtokon belüli és kívüli, azaz a végrehajthatóságot érintő és nem érintő fellebbezés között, így a fellebbezési kereset benyújtásának határideje csak a birtokon belüli fellebbezések esetén volt releváns. Erre a félnek három hónapja volt, melynek elmulasztása esetén a fellebbezésének birtokon belüli voltát veszítette csak el.³³

III.

A fellebbezés esetén a pert, pontosabban a pertestet a maga egészében kellett felterjeszteni. Ennek akkor volt jelentősége, ha a fellebbezés előtt valamilyen más perorvoslattal már éltek a felek. *Egyrészt* ha perújítás folytán folytatódott az elsőfokú eljárás, akkor a fentebb írtak fényében fellebbezés által ismét a Kúria elé vinni nem lehetett. *Másrészt*, ha pervesztes alperes ellenállással (*oppositio*) élt, és a felperes ennek következményeként vesztette el a pert úgy, hogy arra érdemben reagálni nem tudott, akkor az ilyen ítélettel szemben fellebbezést már benyújtani nem lehetett.³⁴ *Harmadrészt*, ha több alperes volt a perben, akkor hiába született egyikre vagy másikra nézve ítélet, fellebbezéssel csak akkor lehetett élni, ha az ítélet valamennyi alperesre nézve megszületett.³⁵ *Negyedrészt* csak így lehetett megbizonyosodni arról, hogy a fellebbezés valóban fokról fokra történt. Rendi bírósági rendszerünk horizontális és vertikális tagozódása ugyanis több esetben és egyenlőtlen módon tette lehetővé a fellebbezést.³⁶

²⁸ P. T. 221.: „*Si Incattus in Causis disputationem Actoratus Personalis recipientibus Nobilitatem Actoris impagnet, et tam Actor pro edoctione Nobilitatis suae, quam Incattus in obversum probas adducant, ac ita Actoratus ejus ob sufficienter non edoctam Nobilitatem, ex probis per Incattum addutis, coram Primae Instantiae Judice condescendat, esto is Appellatam eidem admittat, Sedes vero Judiciaria Nobilitatem Actoris ex Processualibus Actis pro indubia declaret, ac Incattum in poena Part. 2. Tit. 36. § 1. convincat, tamen si Tabula Regia fundamento non edoctae Nobilitatis Sententiam Vice-Comitis approbet, Appellata non admititur; nec obsat, quod de majori damno agatur, quam si Bonum aliquod abjudicatum esset, quia Sententia Vice-Comitis per Tabulam Regiam approbata subsistit in Actoratus condescensione, ab ejusmodi vero Sententiis Appellata non concenditur.*”

²⁹ P. T. 220.; Szlemenics Pál *i. m.* 120. o.; Vinkler János *i. m.* 1929. 647. o.; Kitionich János *i. m.* 1650. 234. o.

³⁰ Az alispáni, szolgabírói ítélőszéktől a sedriához, illetve a Királyi Táblától a Hétszemélyes Táblához történő fellebbezés esetén átküldő levélre nem volt szükség, ugyanis ezekben az esetekben az érintett bíró vitte át és – szavazati jog nélkül – adta elő az ügyet.

³¹ Hk. III. 35.; Hajnik Imre *i. m.* 1899, 425. o.

³² P. T. 226.; Hk. I. 79.

³³ P. T. 234.: „*Si quispiam Appellatam in Foris Subalternis intra Dominium admissam, per tres Menses non prosequatur, amittit beneficium Appellatae intra Dominium prosequendae, adeoque Causa pro peragenda Executione ad Partes remitti solet. [...]*”

³⁴ P. T. 225.: „*Si Actor triumphet, Succumbens vero executionem Sententiae Oppositione impediatur, Triumphans porro ommissa Oppositionis vindicatione, Succumbentem ad revisionem Processus fundamentalis evocet, talis Causa pro irrevisibili declarari solet, [...]*”

³⁵ P. T.: 215.

³⁶ v. ö.: P. T. 218.

De iurisprudencia et iure publico

A rendi korszak fellebbezésének sajátossága, hogy a modern fellebbezéssel ellentétben még kivételes esetben sem tette lehetővé a fellebbvitel során az új bizonyíték előterjesztését. Így a fellebbvitel során a már beterjesztett bizonyítékok alapján megállapított tényállást, vagy a tényállásból levont jogi következtetést lehetett vitatni. Ebből adódik, hogy a fellebbezésre a rendi korban úgy tekintettek, mint ami lehetővé teszi a tényállás más szemszögbeli, bölcsebb, megfontoltabb újraértelmezését. Ez azért sem volt aggályos, mert az első fokú ítélet meghozatalát követően lehetőség volt úgy bizonyíték előterjesztésére, s ezt a jogorvoslatot nevezzük ítélettiltásnak (prohibita). Bár igaz, hogy a prohibita csak táblai perekben, az elsőfokú eljárás során és csak két alkalommal volt igénybevehető³⁷, azonban a szokásjog az első fokú eljárás alatt a perújítás folytán megismételt és visszaüzési pereket is értett, jelentős mértékben növelte a jogorvoslat alkalmazhatóságát.³⁸ Amennyiben a prohibitát a bíróság a következő határnapon elfogadta, akkor az ítélet megdőlt és a bíróság új tényállást állapíthatott meg, új ítéletet hozhatott.³⁹ Látható, hogy az elsőfokú ítélet meghozatala után a fellebbezési keresetben azért nem volt lehetőség új bizonyíték előterjesztésére, mert arra más jogorvoslat szolgált. Ez meghatározza a fellebbezés elintézését, ugyanis így a bíróság a felek korábbi előadásából indult ki. Ebből adódóan a fellebbező félnek a határnapon a fellebbviteli pert fel kellett vennie, azonban az ellenérdekű félnek nem volt kötelező megjelennie.

A bíróság az addigi peranyag alapján az alsó bíróság ítéletét vagy helyben hagyta vagy megváltoztatta, esetleg újabb bizonyítás elrendelése végett alsóbb bírósághoz visszaküldte. Amennyiben az ügyet nem a Hétszemélyes Tábla tárgyalta, akkor további fellebbezésnek volt helye, az ismertetett szabályok szerint⁴⁰. Így, bár az ellenérdekű félnek a fellebbviteli tárgyaláson nem volt kötelező jelen lennie, mégis csak érdemes lehetett, hiszen a fellebbviteli ítélettel szemben csak így tudott újabb fellebbezést benyújtani.

IV.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a fellebbezés rendi perjogunkban gyökeredző jogorvoslat, azonban annak modern formájától az alábbiakban különbözik. *Egyrészt*, a fellebbezés a rendi perjogban nem alanyi jog, nem illetett meg mindenkit azonos tartalommal, az döntően csak a nemesi perekben érvényesült. Ezen az 1791:43. tc. sem változtatott sokat, s bár polgári perekben az fellebbezési jog nagymértékben kiterjesztésre került, azonban büntető ügyekben még mindig komoly különbség volt a nemesek és a nem nemesek között. *Másrészt*, a fellebbezés tartalma sem volt azonos, ugyanis a per tárgyától függően megkülönböztettünk birtokon belüli és birtokon kívüli fellebbezést. A különbségtétel valójában a megtámadott ítélet végrehajthatóságára vonatkozott. A modern perjogokban egyértelmű, hogy a fellebbezés a még nem jogerős, azaz nem végrehajtható ítéletekkel szembeni jogorvoslat, míg rendi perjogunkban mindez csak a különösen nagy pertárgyértékű perekre volt igaz. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a rendi szemléletben nem a fellebbezés volt az a jogorvoslat, amitől az első fokú ítélet végrehajtásának a megakadályozását várták, hanem erre külön perorvoslati formák léteztek⁴¹. *Harmadrészt* a modern perrendtartások a fellebbezésből kizárt ítéleteket általában olyan esetkörökre szorítják, ahol más jogorvoslatnak van helye. A középkori perjogban ez az elv is jelen volt, – pl. a makacssági ítélet esetén a fellebbezés helyett inhibíciót lehetett igénybe venni – azonban a fellebbezésből egyből

³⁷ v. ö.: 1729:38. tc.; P. T. 155.

³⁸ P. T. 155.

³⁹ Bónis – Degré – Varga *i. m.* 1961 118. o.

⁴⁰ Érdemes megjegyezni, hogy az alsóbb bíróságok mindig a Királyi Táblához fellebbezhettek, és csak innen a Hétszemélyes Táblához. Ez alól kivételt jelentett a báni táblától való fellebbezés, ugyanis azt a Hétszemélyes Tábla tárgyalta egyből, de a pert ebben az esetben is a Királyi Táblán vették fel.

⁴¹ Itt elsősorban az inhibícióra, prohibícióra, repulsióra, oppositóra gondolok.

De iurisprudencia et iure publico

okok alapján is zárt ki ítéleteket szokásjogunk. *Negyedrész*t, a modern perjog mindössze egy alkalommal engedi meg e jogorvoslat igénybevételét, míg rendi perjogunkban ez a szám az első fokon eljáró bíróság helyzetéből adódott. Ugyanis gyakran előfordult, hogy az alispán ítélőszéke előtt indult perben háromszor is lehetett fellebbezni, míg egy Királyi Tábla előtti eljárásban ez mindösszesen egy alkalomra szorítkozott. Így a fellebbezések száma a bírósági szervezet rendi alapú vertikális tagozódása miatt egyenlőtlen volt. *Ötödrész*t, a fellebbezési határidőre főszabályként az elévülési idő vonatkozott, így a középkori szokásjogunkban gyökeredző „három hónapos időtartam” elmulasztása pusztán a fellebbezés birtokon belüli voltát érintette. *Hatodrészt* a 19-20. századi szabályozásokkal ellentétben, még kivételes esetben sem volt lehetőség új bizonyítás előterjesztésére. Így a fellebbvitel során a bíróság valóban csak a pertest alapján dönthetett, s ha tényállási körben merült fel vita, akkor a pert egyszerűen visszautalta az alsóbb bíróságra.

A fellebbezés már a 15. századtól szerves része jogorvoslati rendszerünknek, azonban az ismertetett hat jellemezője miatt, a 19. századi modern jogalkotásnak számos ponton csiszolnia kellett e jogintézményen, hogy az végérvényesen elnyerje mai formáját.